

Türkiye Denizlerindeki Büyükbeyaz Köpekbalığı

Denizlerde yaşadığı bilinen en büyük yırtıcı balık, ölüm makinesi, besin zincirinin en üstünde yer alan, dünyada en çok korkulan hayvan gibi tanımlamalar tek bir hayvan için yapılır: büyükbeyaz köpekbalığı. Bu yırtıcının ülkemiz sularında da yaşadığını biliyor muydunuz?

Büyükbeyaz köpekbalığı hakkında ki haber, belgesel ve filmlerde geçen yerler genellikle tropik denizler, Avustralya'nın ve Amerika'nın okyanus kıyılarıdır. Bundan dolayı olsa gerek büyükbeyazın okyanus balığı olduğu, ülkemiz denizlerinde yaşamadığı sanılır. Ayrıca medyamıza yansıyan köpekbalığı haberlerinde hemen hemen yakalanan her köpekbalığına "camgöz" denildiğinden ülkemizde camgöz dışında köpekbalığı türü yaşamadığı yanlışına kolayca düşülebilir. Aslında ülkemiz denizlerinde 36 tane farklı tür köpekbalığı yaşıyor ve bunlardan yalnızca 7 tanesi camgöz türünden.

Büyükbeyaz

Sırt kısmı koyu gri, karın kısmı beyaz renkli olur. Bu renkler alttan bakıldığında yukarıdan gelen ışıkla, üstten bakıldığında zeminle uyumlu görünür. Bu uyum avlanma stratejisinde avantaj sağlar. Büyükbeyaz köpekbalıklarının burunları konik, vücutları da torpil biçiminde olur ve bu yapı sayesinde suda çok hızlı hareket edebilirler. Zamanlarının çoğunu derin sularda geçirirler. Beslenme amaçlı yüze geldikleri de olur. 1300 metre derinliğe kadar inebilirler. Genelde tüm balıkları besin olarak yiyebilirler. Ancak fok gibi büyük deniz memelileri ana besinlerini oluşturur. Ülkemiz dışında oldukça geniş bir yayılım alanına sahiptirler. Avustralya kıyıları başta olmak üzere, Hint Okyanusu, Güney Afrika, Kızıldeniz ve Amerika kıyılarında bulunurlar.

Ülkemizde köpekbalığı doğrudan tüketilmediği için özel olarak avlanmaz ve yakalanmaları da başka balık türleri için atılan ağlara tesadüfen takılmalarıyla olur. Büyükbeyaz köpekbalıklarıyla ilgili araştırma yapmak da zor. Sayılarının azlığı, derin suda yaşamaları, kolay kolay ortaya çıkmamaları, izlenmelerinin zorluğu gibi nedenlerden dolayı bu köpekbalıklarıyla ilgili araştırma yapmak zordur. Bu nedenle ülkemizde köpekbalıklarıyla ilgili yapılan araştırmaların sayısı da çok azdır ve daha çok ağlara takılan köpekbalıkları üzerinden yapılır. Genel olarak da köpekbalığının ağırlığı, vücut ölçüleri (boy uzunluğu, vücut yüksekliği, vb.), vücut renkleri gibi morfolojik yapısıyla ilgili bilgilerin kaydı tutulur. Ayrıca mide içeriklerine bakılarak beslenme özellikleriyle ilgili bilgiler de elde edilir. Köpekbalıkları üzerine yapılan son araştırma İhtiyolojik Araştırma Topluluğu'ndan Hakan Kabasakal ve Sait Gedikoğlu ile Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nden Aylin Yarmaz tarafından yapıldı. Bu araştırmayla kıyılarımızdaki büyükbeyaz köpekbalıklarıyla ilgili son durum ortaya kondu.

Büyükbeyaz Köpekbalığının Ülkemizdeki Geçmişi

Büyükbeyazın kıyılarımızdaki varlığı çok eskilere dayanıyor. Bu konudaki ilk bilimsel kayıta 1881 yılında rastlıyoruz, kayıta İstanbul Boğazı'nda 391 cm boyunda bir büyükbeyaz köpekbalığının yakalanmış olduğu bildiriliyor. Daha sonraki kayıtlar ise 1923, 1926 ve 1937 yıllarında Marmara ve Boğazlarda tutulmuş. Bundan sonra uzun bir süre kayıt tutulmamış. Bundan dolayı bu arada büyükbeyaz köpekbalığının soylarının ülkemiz kıyılarında tükendiği ya da artık kıyılarımıza uğramadığı sanılıyordu. Ancak büyükbeyaz köpekbalıkları 1991, 1996, 1998, 1999 yılında yeniden yakalandı ve kayıtları tutuldu. Daha sonra 2008'de iki tane yeni doğmuş büyükbeyaz köpekbalığı, son olarak da 2009 yılında iki tane genç büyükbeyaz köpekbalığı ağlara yakalandı ve kaydı tutuldu. 2009 yılında son yakalanan köpekbalıklarıyla ilgili veriler incelendiğinde Şubat ayında 180 cm uzunluğunda 47,5 kg ağırlığında, Nisan ayında 300 cm uzunluğunda 102 kg ağırlığında iki genç bireyin yakalanmış olduğu görülür. Genç oldukları boylarından anlaşılabilir. Büyükbeyaz köpekbalıklarında erişkinlerinin boyu 600 cm kadardır. Bundan dolayı 180 ve 300 cm'lik bireyler genç olarak tanımlanabilir.

Son 20 yıllık periyoda bakıldığında büyükbeyaz köpekbalıklarının sayılarında bir artış olduğu ortada. Araştırmacıları meraklandıransa bu artışın nedenleri ve beraberinde getirdiği sorular; genç bireylerin yakalanması kıyılarımızda ürediklerinin bir göstergesi mi? Genç bireyler nerede ve ne zaman besleniyor? Kıyılarımızda devamlı olarak bulunuyorlar mı? Yoksa belirli dönemlerde ziyaretçi olarak mı bulunuyorlar? Eldeki veriler, büyükbeyaz köpekbalıklarının ülkemiz kıyılarına düzenli gelip gelmedikleri ya da devamlı kalıp kalmadıkları yönünde yeterli bilgi vermiyor. Bununla birlikte düzenli olarak ye-

Visual Photos

ni doğmuş yavru ya da genç birey yakalanıyor. Bunlara ek olarak son 20 yıllık dönemde orkinos çiftliklerinin sayısının artmasının yeni dağılımda rol oynayıp oynamadığı da bilinmiyor.

Saldırı Gerçekleşir mi?

Son dönemlerde köpekbalıklarının ağlara fazla yakalanıyor olması, insanlarla büyükbeyaz köpekbalıkları karşı karşıya gelir mi sorusunu da beraberinde getiriyor. Şimdiye kadar ülkemiz kıyılarında herhangi bir büyükbeyaz köpekbalığı saldırısının kayıtlarda bulunmadığını hatırlatalım. Ancak bu büyükbeyaz köpekbalığı-insan karşılaşmasına, yalnızca "büyükbeyaz köpekbalığı saldırı" yönünden bakmamak gerekir. Sanılanın aksine bu karşılaşmada her zaman zarar görecektir olan büyükbeyaz köpekbalığı olacaktır.

Kaynaklar

Kabasakal, H., Yarmaz A., Gedikoğlu S., 2009, "Two juvenile great white sharks, *Carcharodon carcharias* (Linnaeus, 1758) (Chondichthyes; Lamnidae), caught in the Northeastern Aegean Sea." *Annales Ser. Hist.Nat.*, 19. 2009.

Fricke, R., Bilecenoglu, M., Sari, H.M., "Annotated checklist of fish and lamprey species of Turkey, including a Red List of threatened and declining species", *Stuttgarter Beiträge zur Naturkunde, Serie A (Biologie)*, 706: 1-169, 2007.

Aşırı avcılık başta olmak üzere çok sayıda insan aktiviteleri büyükbeyaz köpekbalıklarının soylarının tehlike altına girmesine neden olmuş. Bundan dolayı da Türkiye'de ve tüm dünyada Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından koruma altına alınmıştır.